

Punk, Feminist Politika ve Queer Kesişimler Üzerine

TEMMUZ SÜREYYA GÜRBÜZ

Punk gibi müzik etrafında şekillenen alt-kültürlerin tarih yazımında, popüler kültürün seçip gündeme taşıdığı grupların ve kişilerin etrafında dönen hikayeler, gündeme gelmeyen oluşumların görünürlüğünü azalttığı kadar alt-kültüre dair öznel deneyimle edinilen bilgi dağarcıklarının da yer altında kalmasına yol açar. Yer altında kalmak tercih olabileceği gibi tercih dışı bir dışarda kalma duygusuna da sebep olabilir. O yüzden alt-kültürü çoğulcu bir yerden düşünmek gerekir. Özellikle son yıllarda punk üzerine otobiyografik dokümanlar, röportajların derlendiği “sözlü tarih” kitapları, belgeseller ve akademik çalışmalar oldukça arttı ve bir kazı çalışması gibi devam ediyor. Bu literatür artışını, punk sahnelerin dünyanın birçok farklı yerinde çeşitlenişine paralel bir yanıt olarak okumak yanlış olmaz. Yayınevleri ve internet yayın kanalları punk’ın güncelliğine ikna olmuş görünüyor; örneğin her hafta the Guardian’da punk ile ilintili bir haber ya da makale buluyoruz.¹

Geldiğimiz durum şöyle: Punk üstlenilip bırakılabilen politik bir kimlik olarak algılanabileceği gibi sanatsal, etik ya da pedagojik olarak da sahiplenilmeye alan açan sosyal bir kavram. Yine de punk’ın nasıl yaşanacağına, yapılacağına ya da çoktan öldüğüne dair otoriter söylemler karşımıza çıkmaya devam ediyor. 1970lerin sonunda farklı punk sahneleri özellikle Londra ve New York’ta patlak verdiğinde “orada olan” bazı insanlar için punk’ı bilmek, her yiğidin harcı değildir; nostaljiye dayanan bir statüdür. Dolayısıyla otoriterlerce bazı hikayelerin diğerlerinden daha önemli addedildiğini görürsünüz: Punk Londra’da Malcolm McLaren ve Vivienne Westwood’un deri-fetiş odaklı kıyafetler ve aksesuarlar ürettiği *SEX* butiğinin estetiğinde mi temellendi, yoksa New York’taki *Club CBGB’s* mekânında hippilerden

¹ Bunun önemli bir sebebi de genel olarak *The Guardian* gibi liberal medya kollarında yazan, Amerika’da Donald Trump, İngiltere’de Boris Johnson gibi popülist ve agresif politikacıların “düzen-bozan” bir söylem ürettiğini düşünen belli bir kesimin oluşması. Bu liberal merkez söylemin punk’ı Trump ile özdeşleştiren ve benimseyen tavrının, eleştirel solcu kesimin içinde kutuplaşma yaratma amacı güttüğünü söylemek yanlış olmaz. Örneğin, eski Sex Pistols üyesi John Lydon (*Johnny Rotten lakabıyla ünlüydü*), Trump ve Brexit destekçiliğiyle gündeme gelerek 1970’lerdeki punk ile günümüzdeki punk anlayışının nasıl değişimlere uğradığına dair tartışmalara da yol açmış oldu.

sıkılıp sahnede ipini koparanlardan mı ortaya çıktı? Cevap genelde hepsi ve tabii ki daha fazlasıdır. Yine de bu otoriter sesler ve aynı zamanda punk'ın başından beri ana akım müzik endüstrisi ile çatışma ve iş birliği arasında gidip gelen ilişkisi sebebiyle de bazı "bilinmesi gereken" hikayeler ve gruplar hâlâ punk üzerine tartışmalara hükmededurur. Sex Pistols (İngiltere), the Clash (İngiltere), Buzzcocks (İngiltere), the Ramones (Amerika) ya da Iggy Pop ve grubu the Stooges (Amerika) hikayeleri tekrar edildikçe kemikleşir; bu müzikleri bilmek "punk" bilmekle eşdeğer hale gelir. Bu 1970 sonuyla bitmiş kemikleşme, aynı sahnelerde, mekanlarda, işgal evlerinde var olmuş başka hikayelerin dışta kalmasına sebep olur (bu büyük şehirlerin dışındaki daha küçük bölgelerde genelde işçi sınıfından çıkma punk damarlarının da). Aynı dönemden the Slits (İngiltere), the Raincoats (İngiltere), Jayne County (Amerika), Poly Styrene (İngiltere), Alice Bag (Amerika) gibi punk ve genel anlamda rock müziği etkilemiş kadınlara ve gruplarına artık eskisine oranla çok daha sık rastlıyoruz çünkü son 20 yılda feminist ve LGBTİ+ hareketlerinin temsil politikaları, punk'ın tarihselliğinde kadın ve queer punkların tekrar merkezileşmesini sağladı (ve tabii bu bitmiş bir çalışma değil).

Punk'ta feminist politikalar dediğimde bahsettiğim alan, hem 70'lerin sonunda punk sahnelerinin göbeğinde punk'ın şekillenmesinde rol almış kadınların ve queerlerin kendi dışarıda bırakılmış hikayelerini punk tarihine dair dominant söylemin sirkülasyonuna sokma eylemlerini² hem de 1980'ler ve 1990'ların hardcore punk sahnesinin kadın ve queer katılımcıları dışlayan erkek-egemen ortamına karşıt Amerika-merkezli riot grrrl ve Kanada-merkezli queercore akımlarını, son olarak da, son on yılda gittikçe artan "güvenli sahneler" yaratma düsturuyla hareket eden Ladyfest gibi organizasyonları kapsıyor. Kendi içinde de fraksiyonları olan bu hareketleri, homojen bir alanmış gibi değil, yine punk'ın çoğul anlamlılığı içinde ele almak gerekir. Zira, riot grrrl kendi içinde siyah müzisyenlerin deneyimlerine açık olmayan bir yapı sergilediği yönünde eleştiriliyordu ve bu yapıya tepki olarak çıkan, beyaz olmayan kadın ve queerlerin yazdığı fanzinler de şu an riot grrrl'ün içinde değerlendiriliyor. Riot grrrl ve queercore'a geçmeden önce 1970'lere dair hatırlamak gereken bir nokta var. İşsizliğin ve 1968'in devrimci atmosferinden gelen akşamdan kalmalığın dönemi 1970'lerdeki ilk punk dalgasının toplumsal okumaları bu yazının kapsamını aşar fakat önemli bir özelliğinin, bedenlerin beyanında vuku bulan (asilikten öte) öfkeli bir duyarsızlık olduğunu söylemek gerekir. Bu özellik, tam olarak aslında punk'ın queerliğini de ortaya çıkarır: Sizi dışlayan toplumun var oluşunuz hakkında ne düşündüğünü önemsememek için oluşturduğunuz kalın deri, punk'ın yırtık deri ceketinden başkası değildir. Bu beyanın demokratik yanı ise kendi içinde bir meta-beyanı olmasıdır, yani herhangi bir araç veya bilgi gerektirmeden be-

² Örnek olarak son on yılda kadınlar tarafından yayınlanan otobiyograflerin bestseller listelerine girerek popüler punk tarihçelerinin tekrar düşünülmesine önayak olmasını verebiliriz.

deni beyanın mekanizması yaparak, herkesin istediği beyanı yapabileceğini, yani DIY (-kendin-yap-) etiğini salık verir. 1970'lerin sonundaki ilk dalga punk hareketi içinde cinsiyet ve cinsellik anlamında bir çeşitlilik barındırır da³, punkların kamu spotu olarak çıkarıldığı televizyon programlarından tutun⁴, Malcolm McLaren menajerliğinde ana akıma “yükselen” Sex Pistols’ın EMI plak şirketinin sözleşmesini imzalamasıyla tepe noktasına ulaşan punk görünürlüğü, punk’ın erkek gruplarıyla özdeşleşmesine sebep olan nedenlerden sayılabilir.⁵ Bu durumun bir başka izdüşümü de tamamen kadınlardan oluşan the Slits ve the Raincoats gibi grupların İngiltere medyasında post-punk başlığında anılması. Bu grupların müzik tarzları üzerinden punk rock’tan ayrıldığını gerekçelendirenler olsa da bu perspektif, tam da punk’ın gerçekten neyi kapsadığından ya da kapsayabileceğinden ziyade müzik tarzına indirgenmesine odaklanıyor. Punk’ın medyadaki popülaritesinin düşüşünün ardından 80’lerde gelen post-punk ve hardcore punk akımları, bu ilk dalgadan aldıkları etik ve estetik fikirleri farklı yerlere taşıdı. Özellikle Amerika’daki 1980’lerde çıkan hardcore punk sahnesi ilk dalgadaki çeşitliliğin aksine oldukça homososyal sayılabilecek maskülen ve erkek egemen bir yapı sergiliyordu; bunun ötesinde hardcore sahnesi cinsel şiddetin arttığı, kadınların dışlandığı homofobik bir ortama da alan vermişti. Bu noktada Washington, Olympia’da tohumlarını atan riot grrrl akımını ve bu akımın pop grubu Spice Girls’e kadar uzanan “girl power” mottosunu, punk sahnesindeki cinsel şiddete ve dışlanma-

3 Londra’da 1976’da Roxy’deki punk konserlerini “neredeyse olduğu gibi” gösteren *the Punk Rock Movie*’de, ya da New York CBGB’s’de geçen *Blank Generation* filminde, bu androjen tarzı gözlemlemek mümkün olsa da filmlerin tam olarak ana akım nesneleştirme yöntemlerinden uzakta olduğunu da söyleyemiyoruz. Yine de ilk dalganın, androjenliği, içerdiği çeşitlilik ve henüz kutuplaşmamış bir karışım halinde olması sebebiyle, farklılık üzerinden kurulan bir kimlik politikasına cevap veren bir genel profili olduğunu da söylemek zor. Bu tarz bir politikanın, daha sonraları punk’ın sadece belli erkek gruplarının özelinde anılmasından rahatsızlık duyan kadınların ve queer grupların tepkilerinden ve kendilerine alan açma pratiklerinden doğduğunu görüyoruz. Örneğin, 2016’da punk üzerine British Library’de yapılan bir organizasyonun sergisinde the Slits’in gitaristi Viv Albertine hayli yankı uyandıran bir protesto gerçekleştirmişti. Serginin sadece erkek gruplarından bahsettiği bölümünün üstünü çizerek kendi grubunu, X-Ray Spex’i ve Siouxsie and the Banshees’i eklemişti.

4 BBC’nin kiliseyi de davet ederek zamanın “punk”larını masaya yatırdığı programı örnek verilebilir [Bkz. https://www.youtube.com/watch?v=o652W71fGvE&ab_channel=DebZ]

5 Sex Pistols’ın yeraltından ana akıma sıçrayan ve sıçradığı gibi düşüşe uğrayan sürecini en kapsamlı anlatan kitaplardan biri *England’s Dreaming*’in gay yazarı Jon Savage, hala bu döneme dair anlatılmamış çok şey olduğunu şöyle belirtir: “Punk rock hakkında henüz yazılmamış iki kitap var ve bu kitapları yazmak başka kitaplar gerektirir çünkü bu karmaşık bir konu. İlk kitap gay punk kitabı olurdu; birisi mutlaka bunu yazmalı. Diğeri ise punk’ın karanlık tarafıyla ilgili olurdu. Kelimenin kendisine gidelim: “punk” ne demek? Hapishanede götünden alan genç erkek demek. Bunu bir Amerikan radyosunda söylediğimde bana çok bozuldular. Ama doğrusu bu! Hareketin geldiği yer işte bu kadar basit. Bunu bildiğinizde, birçok punk rock grubu aptalca geliyor. Punk rock’taki maçoluklar bir anda yersizleşiyor; punk rock’ı maçoluk bakımından düşünmek bile acınası bir durum. ‘Punk’ gibi bir isimle maço bir hareket yaratılamaz” (Worley M. Fight Back: Punk, Politics and Resistance, 312). Çeviri bana ait.

ya tepki gösteren kadınların kendi sahnelerini oluşturma çabasından bağımsız düşünemeyiz. Bu yazıda hardcore ve riot grrrl ilişkisinin çetrefilli tarihine girmemekle beraber, müzikal olarak bir o kadar benzeştiklerini de göz ardı etmemek gerekir. Bu yazıya eşlik eden playlist’te de bu karmaşık ilişkinin izlerini, özellikle Bikini Kill ve Babes in Toyland şarkılarında takip etmek mümkün. Riot grrrl akımının da Amerika-merkezli “bilinmesi gereken” kemikleşmiş grupları (Bikini Kill, Bratmobile, Babes in Toyland, Sleater Kinney gibi) ve fanzinleri mevcuttur mevcut olmasına fakat aynı zamanda Batı merkezinden çıkarak Rusya’da, Türkiye’de, Brezilya’da lokalize olduğu yerlerin organizmasıyla birleşerek o da bölünerek çoğaldı denilebilir.⁶ Bu başkalaşmaların içinde özellikle fanzin kültürünün yeniden canlandığını, internet öncesi dönemde posta ve etkinlikler yoluyla dağıtılan riot grrrl fanzin estetiğinin internet üzerinde başka boyutlara vardığını da görüyoruz. 2018 ve 2019 yıllarında Chaos I Am Your Mistress kolektifi tarafından İstanbul’da organize edilen Ladyfest etkinliği feminist queer punk adına Türkiye’de bir ilkti. Hem sahnede Avrupa’dan Dream Nails (İngiltere) ve Twin Pigs (İsveç) feminist punk gruplarını ve Türkiye’den Secondhand Underpants ve Kim Ki O’yu bir araya getirdi hem de dramaqueer sanat derneği ve queer-anarşist oluşum “Heteroseksist Ablukaya Gedik: Queer-A” ile ortaklaştı. Bu oluşumlarla, fanzinlerin ve sanat işlerinin sergilenmesi, psikanaliz, akademide erkeklik, cinsel şiddetle mücadele ve deneysel sinema gibi konularda workshopların da organize edilmesiyle aktivizm ve estetiği birleştiren bir yapı kuruldu.⁷

Riot grrrl’e paralel gelişen, riot grrrl’ü de etkileyen queercore ise, riot grrrl’e benzer şekilde hardcore sahnesindeki homofobiden ve özellikle Kuzey Amerika’da eşcinsel evliliğinin yasallaşmasını LGBTI+ mücadelesinin hedef noktası olarak belirlemiş burjuva gay kültürüne de tepkiyle doğan “sahte” bir hareket(ti) – çünkü aslında yoktu. Queercore’u özel kılan taraf tam da bu başlangıcındaki sahtelik. Toronto’da G.B. Jones’un performatif kısa filmleri ve gerilla feminist punk grubu Fifth Column⁸ ve ünlü yeraltı gay ikon-u-sinemacı Bruce LaBruce’un 8mm yarı-pornografik filmleriyle ortaklaşa başladı. Asıl bu ikilinin sanık Toronto’nun yeraltını kasıp kavuran bir alt-kültür varmış 6 Brezilyalı zinester (-fanzinci-) Larissa Oliveira’nın “*Riot Grrrl is not dead: 50 bands that push movement forward*” (Riot Grrrl ölmedi: hareketi ileri taşıyan 50 grup) derlemesi Kuzey Amerika ve Avrupa’nın ötesine geçen bir çeşitlilik içeriyor.

7 Ladyfest 2018 ve Ladyfest 2019 etkinlerine dair linkler: <http://www.zeroistanbul.com/etkinlikler/festival/2018/6/1/ladyfest-ist-18> <https://bantmag.com/ladyfest-istanbul-2-karma-sergisini-gormek-icin-son-gun-24-mayis/> <https://www.facebook.com/events/1963867440391182/>

Ladyfest’ten bahsetmişken, Londra’da Secondhand Underpants olarak 2019’da çaldığımız festival LOUD WOMEN oluşumunun arkasındaki isim Cassie Fox’la, Chaos I Am Your Mistress’in çıkardığı toplama albüm HERESY ve feminist punk hakkında Fulden’in yaptığı muhabbet de önerilir: <https://bantmag.com/feminist-punki-kutlayan-heresy-albumunun-serefine-secondhand-underpants-guttful-muhabbeti/>

8 “Post-punk” olarak anılan Kanada’lı grup *Fifth Column*; Bruce LaBruce’un o dönemde 8mm kamerasıyla çektiği video klipleri “*Like This*”: https://www.youtube.com/watch?v=TH5lhO33kbQ&t=151s&ab_channel=GBJonesTown

gibi “queercore” fikrini lanse ettikleri fanzinleri J.D.’s’in yayılarak San Francisco’da gay hardcore gruplarıyla birleşmesiyle gerçek bir ortama büründü.⁹ Riot grrrl ve queercore hareketlerinin Amerika ve Kanada merkezli ilk dalgaları 90larda kalmış olsa da bu iki hareketin organize olma ve üretme metotları, “Girls to the front” (kızlar öne) politikası¹⁰, queercore’un yerinden etme taktiği ve fetiş-tabu çizgisindeki cinselliklere odaklanan pornografik estetiği günümüzde üstlenilmeye ve uygulanmaya devam ediyor. Bu yazı için yaptığım playlist, bu bahsettiğim izlekte 70’lerden 90’lara, 2020’lerden tekrar 80’lere müzik türlerinin ve bu oluşumların birbirlerini bir anti-kronoloji içinde etkilemesine örnek bir liste olarak düşünülebilir.

Spotify Linki: [<https://open.spotify.com/playlist/6beBeJ964s1YruFByd-MX8Y?si=eu3mh80USOumpXDdjlsoAw>].

Başlı başına bir yazıya dönüşebileceği halde kısa notlarla geçştireceğim şarkı listesi üzerine birkaç kişisel not:

* Bu yazı için hazırladığım şarkı listesi görece öznel. Zira kendi grubum *Secondhand Underpants*’in içinde olduğu bir listeden bahsediyoruz. Yine de yukarıda bahsettiğim bazı kemik riot grrrl grupları, aynı zamanda yeni sayılabilecek az bilinen queer grupları (YAAWN, STRAIGHT GIRL, Butch Baby), milyon dinleyicisi olup ruhunda hâlâ punk olduğunu düşündüğüm *Savages* gibi bir grubu da içeriyor-uz.

* Yer almayan isimler ve gruplara dair: *Patti Smith*, *Blondie* ve *Peaches*, eklemeye çalışıp listenin içindeki akışa uydurmadığım ve de zaten çok ünlü isimler oldukları için eklemekten de gocunmadığım isimler. Tahmin edersiniz ki ekleyemediğim çok fazla grup ve isim var!

* *The Shangri-Las*’ın bir şarkısı ile başlıyor liste. Amerika 1960’lar.

* *G.L.O.S.S.*: Artık efsane haline gelmiş bir transfeminist hardcore grubu (2014-2016) – ne yazık ki dağıldılar.

* *Babes in Toyland – Blood* grup arkadaşlarım Fulden ve Ceren’le *Secondhand Underpants*’i 2008’de ilk kurduğumuzda çaldığımız bir şarkıydı; bir cover kaydımızın olmasını dilerdim.

* *Cosey Fanni Tutti*: Kült olmuş sanat dünyasında müzik endüstrinden çok daha fazla yer edinmiş, İngiltere’nin en fakir şehri Hull’dan çıkma, *Throbbing Gristle*’in multi-enstrümcüsü eski-porno-modeli (o dönemde biriktirdiği pornografik fotoğrafları açtığı ve yasaklanan “Prostitution” (“Fahişelik”) sergisi 1970’lerde punk’a yol vermiş hareketlerden sayılabilir). Bu sanatçı punk’la arasına mesafe koyar. Yine de bu durum birçok punk için bir ikon haline gelmiş olmasının önüne geçmez. Birkaç sene önce çıkardığı solo elektronik albümünden bir parça, bu listenin sonuna doğru punk’a etki etmiş bir sapak olarak eklendi. Bu arada o da yazdığı otobiyografik kitabı *Art Sex Music* (2017) ile bestseller olmuştur.

⁹ Queercore hakkında etraflıca bir belgesel olan *Queercore: How To Punk A Revolution* (2017) bu mekanlar-arası akımı merak edenlere önerilir.

¹⁰ Riot grrrl’ün en bilinen gruplardan biri *Bikini Kill*. Bikini Kill dağıldıktan sonra elektronik ve dans öğelerine yönelerek önce the Julie Ruin sonra Le Tigre gruplarını kuran Kathleen Hanna, bu politikayı punk aktivizmine çevirmiş önemli bir figür. Punk konserlerinde dışta kalan kadınların da istediği gibi dans edip moshpit yapabilmesi için, kadınların öne erkeklerin arkaya geçmesini salık veriyordu. Bu metot hala birçok punk konserinde kadın ve queer müzisyenler tarafından uygulanıyor. *The Punk Singer* (2013) belgeseli, Kathleen Hanna’nın punk tarihindeki yerine, riot grrrl üzerine düşüncelerine ve aktivizmine dair iyi bir kaynak.